

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№9

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB[®]
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

OpenAIRE

ROAD

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

BASE

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

Crossref

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 977 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 1-sentyabrda ruxsat etildi.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyeich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Postdan xaridgacha: influenser va ilg'or veb-ilova (PWA – progressive web app)ning chakana sotuvga real ta'siri	14
Abdulaziz Madjidov	
Ta'lim xizmatlari bozori samaradorligini oshirishda ta'lim klasterlarining roli	22
Imamova Nilufar Asamutdinovna	
Korxona raqobatbardoshligini oshirishda marketingning tovar strategiyasidan foydalanish holati.....	29
Xidirov Sherzod Olimovich	
O'zbekistonda moliyaviy savodxonlikni institutsionallashtirish: NFIS, Finlit.uz va ta'lim islohotlari	34
Irgashev Anvar Farxodovich	
Moslashuvchan menejment tizimlarini yashil iqtisodiyotga integratsiyalash tasnifi	39
Umarov Bexzod Batirovich	
Qishloq xo'jaligida innovatsion marketing strategiyasini ishlab chiqish.....	43
Sheraliyev Axror Sodiqovich	
O'zbekiston Respublikasida moliyaviy bank xizmatlarini rivojlantirishning tendensiyalari, undan samarali foydalanish imkoniyatlari va konseptual jihatlarini	48
Roziqov Behzod Bahrom o'g'li	
Metallurgiya korxonalarida raqamli texnologiyalarni joriy etish chet el tajribasi	54
Abdullayeva Matluba Nematovna	
Исследование связи между восприятием изменения климата и внедрением устойчивых методов ведения сельского хозяйства в Узбекистане	59
Светлана Ражабова, Бахром Миркасимов	
Surxondaryo viloyati qishloq xo'jalik tarmog'ini barqaror rivojlantirishni iqtisodiy-ekologik modellari	68
Abdug'aniyev Otabek Allajonovich, Xo'jamqulov Bekzod Turdaliyevich	
Milliy iqtisodiyotda real sektor salmog'i va uning o'zgarish tendensiyalari	75
Mambetjanov Qahramon Qurbandurdiyevich, Isroilova Muhabbat Rustamjon qizi	
Qo'shilgan qiymatni soliqqa tortish uslubiyoti: xususiyatlari, vazifalari va muammolari	89
Xaitov Shuxrat Sharipboyevich	
Kognitiv yondashuv asosida tibbiyot oliy ta'lim muassasalari talabalari grammatik va diskursiv kompetensiyalarini shakllantirishning nazariy modeli va pedagogik texnologiyasi.....	94
Dadadjanova Feruza Muhammadyusupovna	
Transport tizimining rivojlanishi milliy iqtisodiy o'sishining asosi sifatida	98
Narziyev Umidjon Baxrillayevich	
Loyiha risklarini aniqlashda zamonaviy usullar va ularning samaradorligi.....	105
Marufhanov Davron Xasanovich	
Современные методы управления на железнодорожном транспорте в процессе трансформации системы.....	109
Кушакова Мамура Наримановна	
Финансовые механизмы и модели менеджмента в развитии устойчивой экономики транспортных компаний	115
Шарапова Гулчехра Рустамовна	
Kasbiy ta'limda o'quvchilarning raqamli kompetensiyasini shakllantirish va baholashning innovatsion yondashuvlari	120
Maxkamova Zuhra Tursunpulotovna	
Audit ishi sifati darajasini oshirish yo'nalishlari.....	124
Qushmatov Otaxon Qurbonaliyevich	

Erkin iqtisodiy zonalarda investitsiya loyihalarini moliyalashtirishning nazariy va amaliy asoslari.....	131
Yuldashev Baxtiyor Gayradjonovich	
Ko'chmas mulk qiymatini baholash va uning ekonometrik tahlili	135
Jaloliddinova Mohira Alisher qizi	
Современные тенденции и вызовы бюджетно-макрэкономической политики в Узбекистане	142
Хазраткулова Лола Нармуминовна	
Intellectual mulkda iqtisodiy mohiyat, mazmun hamda huquqiy jihat uyg'unligi	148
N.D.Maxmudova	
Axborot texnologiyalari asosida ta'limda loyiha boshqaruvida sun'iy intellekt va mashinali o'qitish imkoniyatlari	152
Xodjiyeva Durdona Abdurasolovna	
Концепция "Зеленого учета" и его значение для экономического развития.....	157
Умарова Зулайхо Турсуновна	
Iqtisodiyotning asosiy tarmoq va sohalariga kiritilgan investitsiyalarning joriy holati tahlili	166
Ismailova Kutlibeka Ulug'bek qizi	
O'zbekistonda yoshlar tashkiloti faoliyatini tashkil etishning o'ziga xos jihatlari va rivojlanish bosqichlari	172
Usmonov Adxamjon A'zamjonovich	
O'zbekiston Respublikasi maxsus iqtisodiy zonalarini investitsion holatini hududlar kesimida tahlili.....	178
Anvarxonov Abdulatifxon Jamshidxon o'g'li	
Kichik biznes va o'rta biznesni rivojlantirish orqali aholi farovonligini ta'minlash.....	184
Ahmedov Oybek Turgunpulatovich, Nurqulov Nurbek Sirojiddin o'g'li	
Fiskal siyosat instrumentlari orqali yashirin iqtisodiyotni qisqartirish va legallashtirish metodologiyasi.....	189
Ergasheva Malikaxon Avazxon qizi	
Fond bozorida savdo strategiyasi va uni amalga oshirishga yo'nalishlari.....	192
Soliev Istam Ixtiyorovich	
Sanoat korxonalarini innovatsion rivojlantirishning asosiy tamoyillari	197
Yuldasheva Kamola Miraliyevna	
Iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda davlat boshqaruvi tizimining isloh qilinishi: Tajriba va istiqbollar.....	202
Mashrabaliyev Ibroximbek Mashrabaliyevich	
Iqtisodiyotning real sektorida investitsion loyihalarni moliyalashtirish amaliyoti.....	209
Qosimova Lola Sultanovna	
Sanoat mahsulotlari eksportida logistika zanjirining uzluksizligini ta'minlash: nazariy asoslar va amaliy yondashuvlar.....	217
Kurbonova Ma'mura Abdukarim qizi	
Soliq ma'murchiligiga zamonaviy texnologiyalarini joriy etish orqali qo'shilgan qiymat soliq ma'murchiligi bazasini kengaytirish yo'llari	222
Raxmonqulov Umidjon Rustam o'g'li	
Инновационные подходы к созданию проблемно-ориентированной системы прогнозирования, оптимизации и управления отраслями региональной экономики (жилищное строительство)	231
Далиев Ахтам Шарафутдинович	
Tovar-moddiy resurslar harakati samaradorligini oshirishda UZEX faoliyatining joriy holatini baholash.....	238
Sherzod Xolmurodovich Pardayev, Mamatkulov Farrux Gulomjon o'gli	
Sog'liqni saqlash tizimida tadbirkorlik faoliyatining turlari	244
Solikhova Dildora Alisher qizi	

“O‘ztemiryo‘lyo‘lovchi” ajning asisii faoliyatini samaradorligini oshirishda autsorsing xizmatini joriy etish strategik asoslari	250
Kaxarova Nilufar Yerkinjonovna	
Mintaqani kompleks rivojlantirishning metodologik asoslari va ustuvor yo‘nalishlari.....	256
Jumayeva Zulfiya Qayumovna	
Sog‘liqni saqlash tashkilotarida xarajatlar samaradorligini ta‘minlash masalalari	260
Raximova Maftuna Axmadjon qizi	
Aksiyadorlik jamiyatlarida sof foydani taqsimlash bilan bog‘liq bo‘lgan soliq solish masalalari	264
Suyunov Otabek Shuxrat o‘g‘li	
O‘zbekiston qonunchiligida raqamli transformatsiya jarayonida elektron to‘lov kartalarini soxtalashtirishni jinoyatlashtirish	276
Maxsadaliyeva Maftuna Toxir qizi	
Mamlakatimizda intellektual xizmatlar bozorini rivojlantirish masalalari.....	281
Miyassarov Davron Abdurashid o‘g‘li	
Validation of the dutch eating behaviour questionnaire (DEBQ) in a sample of uzbek women.....	285
Khursana Usmanova, Dr Muhammad Bilal, Dilafuz Qo‘chqorova	
Iqtisodiy xavfsizlik tizimlarini o‘ziga xos jihatlari	295
Nabiyev Bexzod Shavkatovich, Bayboboeva Firuza Nabijonovna	
Davlat qarz siyosatini optimallashtirishda islomiy moliya instrumentlarining qo‘llanish imkoniyatlarini kengaytirish yo‘nalishlari	299
Tilabov Nasrulla Tashmuratovich	
Роль институциональных структур фондового рынка в обеспечении финансовой стабильности.....	305
Камилова Севара Анваровна	
The Impact of Digitalization on the Management System in the Entrepreneurial Environment of Uzbekistan.....	309
Ibragimova Saida Ilkhomovna	
China’s Investment Strategy in Uzbekistan: Sectoral Trends and Strategic Implications (2013–2024).....	313
Maftuna Nuriddinova	
Qo‘shilgan qiymat solig‘i tushunchasi va uning iqtisodiy mohiyati	319
Eshkarayev Bobir Chariyevich	
Raqamli boshqaruvning afzalliklari va uni rivojlantirish istiqbollari	324
Xolbayeva Marg‘uba Qazoqboyevna	
Korporativ boshqaruvning nazariy asoslari: O‘zbekistonda qo‘llanish imkoniyatlari.....	328
Jumayeva Guzal Sherxon qizi	
Audit organizations in Uzbekistan	332
Razzaqov Jasur Xamraboevich, Yaqubov Matrasul Mavlonberdiyevich, Sabirova Nodira Komil qizi	
Xorijiy investitsiyalarning turlari va xususiyatlari	337
Gofurov Doston Boxromovich	
Mahalliy budjet mablag‘larining samaradorligini oshirishda auditning o‘rni.....	341
Primova Shaxnoza Komiljonovna	
Модели управления государственными финансами в зарубежных странах.....	345
Наимов Шохрух Шарофиддинович	
O‘zbekistonning sirkulyar iqtisodiyotga o‘tishi: yashil o‘sish indikatorlari tahlili	352
Hakimov Anvarjon Abdulloyevich	
Innovation management in the education system: practical challenges, international experience, and effective strategies based on the example of Uzbekistan.....	356
Imomov Inomiddin Abdulxamidovich, Egamberdiyev Farxod Botirovich	
Трансформация энергетического комплекса Узбекистана: текущее состояние и перспективы развития	363
Хмель Е.В., Мирджалилова Д.Ш., Дерюгина Е.А., Лозовская Н.А.	

Improving the efficiency of personnel management and optimizing labor costs in Sam Glass LLC.....	368
Musayeva Shoira Azimovna, Agzamov Avazkhon Talgatovich	
Interactive design and museum management: enhancing guided tours through IOT and virtual solutions.....	374
Ibrokhimova Aziza Abbasovna	
Hududlar investitsion jozibadorligini oshirish yo'llari.....	379
Imomova Kamola Novfal qizi	
"Innovatsion usulda baliq yetishtirishning iqtisodiy samaradorligini oshirish yo'llari (Sirdaryo tumani misolida)"	385
Bo'ltakov Sardor Oqbo'ta o'g'li	
Bank filial tarmoqlari samaradorligini baholashning xorijiy tajribasi va undan O'zbekiston banklari amaliyotida foydalanish imkoniyatlari	392
Xoshimov Og'abek Nizomjon o'g'li	
Zamonaviy iqtisodiyotda davlat xaridlarinin elektron savdolarining o'rni	398
Burxanov G'ofur Baxodirovich	
Реализация концепции развития рынка зеленой экономики в сфере экономической безопасности Республики Узбекистан.....	401
Юнусова Римма Рахманбердиевна	
Tijorat banklaridan "foyda" solig'ini undirishning bugungi holati.....	408
Ergasheva Lobar Raxmatulla qizi	
O'zbekiston oziq-ovqat sanoatini iqtisodiy rivojlantirish yo'nalishlari	415
Abasova Gulirano Rahmatullo qizi	
Xorijiy tajribalar asosida ekologik tadbirkorlikning innovatsion va investitsion yo'nalishlarini tashkil etish	419
Turg'unova Tursunoy Maratovna	
Sanoat korxonalari jozibadorligini oshirishda marketing strategiyasini amalga oshirish xususiyatlari	424
Raxmonova Feruza Musakulovna	
Turizm sohasida investitsion faoliyat: nazariy asoslar va amaliy yo'nalishlar.....	428
Ergashev Durdonaxon Aziz qizi	
Qashqadaryo viloyatida barqaror turizmning rivojlanish tendensiyalari va mavjud muammolar tahlili.....	432
Suyunova Dilnoza Mexridin qizi	
Iqtisodiy rivojlanish jarayonida investitsion resurslarning mutanosib taqsimlanishi: samaradorlik va ustuvor yo'nalishlar.....	436
Otaboyev Feruzbek Oybek o'g'li	
Xususi banklar faoliyatini rivojlantirishda raqamli texnologiyalarning moliya bozoriga ta'siri	441
Abduqahhorov Asilbek Ahror o'g'li	
Mehnat resurslari tushunchasi, tarkibi va uning ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati.....	447
Kobilova Zebo Bobokulovna	
Xorijiy davlatlar tajribasida moliyaviy siyosatning makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlashdagi roli.....	453
Jabborova Dilafruz	
The impact of exchange rate policy on the financial-monetary system and economic growth.....	459
Raxmanova Laylo Baxodirovna	
Современные вызовы и модельные подходы к обеспечению конкурентоспособности банковской системы Узбекистана.....	464
Юлдашева С.Ш.	
Iqtisodiyotni innovatsion rivojlantirishda soliq mexanizmidan samarali foydalanish yo'llari	470
Ishimova Mohinur Absalomovna	
Innovative pathways for advancing sustainable tourism in Uzbekistan.....	477
Feruz Karimov	

Tijorat banklarida biznes subyektlari faoliyati samaradorligini oshirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish yo'llari.....	482
Mirpulatova Luiza Mansurovna	
O'zbekistonda sanoat zonalarining rivojlanish bosqichlari va huquqiy-me'yoriy asoslari	488
Vafoyev Akmal Ikromovich	
Qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan samarali foydalanishda Germaniya tajribasi	493
Pardayeva Maftuna Ulug'bek qizi	
Korxonalar moliyaviy faoliyati bo'yicha auditorlik risklarini xalqaro standartlar asosida baholash	497
Shirinov Uchqun Abduxalilovich, Abduxalil-zoda Ra'no Muzaffar qizi	
Ishlab chiqarish xarajatlarining tarkibi va ularni pasaytirish usullari	501
Sodiqov Mirahror Abbos o'g'li	
O'zbekiston Respublikasi hududlarini ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishda mahalliy budjetlarning ahamiyati.....	509
Sharopov Dilshodjon Raxmatullayevich	
The role of small business enterprises in enhancing the well-being of the population in Uzbekistan	513
Djalilova Shaxlo Ismoiljon kizi	
O'zbekistonda IPOlarni tashkil etish jarayonlari tahlili	518
Alikulov Azamat Tuygunovich	
Kichik sanoat zonalarini faoliyatining iqtisodiy-statistik tahlili (Surxondaryo viloyati misolida).....	522
Ozoda Batirovna Sakiyeva	
Hududlarning innovatsion turistik salohiyatini rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish	528
Xaitov Oxunjon Nomoz o'g'li	
Integrating circular economy principles in marketing and operations of grape export companies for green transition.....	534
Usmonova Diyora Mahmud kizi	
Foreign experiences of improving the quality of services in the field of tourism.....	541
Raxmonov Siyovush Turob ugli	
Z avlodining iste'dodli vakillari uchun raqobat: davlat boshqaruvi sektorining maqsadga yo'naltirilgan raqamli avlodni jalb etish strategiyalari.....	546
Nosirova Shaxzoda Bohodir qizi	
O'zbekiston Respublikasida uglerod solig'ini joriy etish orqali soliq ma'muriyatchiligini takomillashtirish va yashil iqtisodiyotga o'tishni jadallashtirish imkoniyatlari: ekologik, iqtisodiy va institutsional yondashuv	560
Jo'rayev Ahmad Saitnazar o'g'li	
Tijorat banklari reytingiga ta'sir qiluvchi asosiy moliyaviy ko'rsatkichlar tahlili.....	566
Karabayev Nodir Abduhamidovich	
Budjet tashkilotlarida tuziladigan moliyaviy hisobotlarning ahamiyati.....	578
Norqulova Qutlug'nigor Oloviddinovna	
Методы и критерии оценки эффективности конкурентоспособности предприятия	582
Хусейнов Рахим Али оглы	
Zamonaviy HR texnologiyalarining korxonalar samaradorligiga ta'siri: "O'zbekiston temir yo'llari" AJ tajribasi.....	589
Xursanova Gulshan Ravshan qizi	
Oliy ta'lim muassasalarida innovatsion menejment strategiyalarining samaradorligini oshirish yo'llari	593
Pulatova Dildora Abdushukurovna	
Oliy ta'lim tizimida raqamli texnologiyalarni qo'llashning bugungi kunda o'rni va ahamiyati.....	600
Xolmirzayeva Gulruxsor Maxammetovna	
Интеграция информационно-коммуникационных технологий в зеленую экономику: цифровые технологии для устойчивого развития.....	604
Бозорова Ирина Жуманазаровна	

Xorijiy mamlakatlarda tadbirkorlik subyektlari tomonidan mahallilashtirish asosida mahsulot ishlab chiqarishning o'ziga xos jihatlari	608
Mirzabaev Xusniddin Muxamadjonovich	
Цифровизация зеленой экономики: синергия технологий для устойчивого будущего	616
Мухамадиева Кибриё Баходировна, Умарова Надира Рахмановна, Шарипова Зулфия Шокиржоновна, Эшпулатова Хусния Мирғолиб кизи	
O'zbekistonda to'qimachilik mahsulotlari bozori va rivojlanishi	621
Alimxodjayeva Nargiza Elshodovna	
Samarqand viloyatida tikuv-to'qimachilik sanoatining rivojlanish holati va ishlab chiqarish hajmining prognozi.....	629
Ikramova Taxmina Latifovna	
Повышение эффективности управления рисками в проектах государственно-частного партнерства в сфере услуг	639
Айтбаева Гульзада Куанышбаевна	
Surxondaryo viloyati iqtisodiy o'sish darajalarini ekonometrik modellashtrish	645
Pardayeva Ma'rifat Muzaffarovna	
Зарубежный опыт развития экономики ресурсно-сырьевых регионов: модели диверсификации и возможности адаптации.....	654
Севара Кахрамоновна Хакбердиева	
Xizmat ko'rsatish sohasida raqobatbardoshlikni oshirishning ahamiyati	658
Abduvoxidova Mohinur Akmalovna	
O'zbekiston sug'urta bozorida esg va yashil moliya instrumentlaridan foydalanish holati va imkoniyatlari.....	662
Zoyirov Laziz Subxonovich	
Xorazm viloyatida transport xizmatlari ko'rsatishning amaldagi holati tahlili va uni rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari	668
Sharipova Bibijon Baxtiyorovna	
Ulgurji savdo qoidalari va chakana savdodan farqli tomonlari	678
Batirova Raxima Abdujabbarovna, Xolmirzayev Ulug'bek Abdulazizovich	
Xalqaro integratsiya jarayonlarida raqamli iqtisodiyotning o'rni.....	684
Zaripov Xurshid Zakir o'g'li	
Mahalliy budjetlar daromadlari va xarajatlarining hozirgi holati	690
Himmatov Abdisamat Xalilovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida aholining moliyaviy madaniyatini rivojlantirish muammolari va istiqbollari.....	696
Abdurazakova Nargiza Rixsibayevna	
Цели устойчивого развития и роль цифровых платформ в сфере трудовой миграции	702
Газиёва Сулхия Саидмашрафовна	
Onlayn savdo maydonchalarida mijoz sodiqligini shakllantirishda marketing strategiyalarining o'rni	706
Baxromov Xudoyor Xabibullo o'g'li	
Методологические основы оценки эффективности «зеленых» технологий в строительном секторе.....	710
Тожиева Дилфуза Бабамуратовна	
Korxonalarda moliyaviy instrumentlar auditi masalalarini rivojlantirish.....	715
Mahmudov Saidjamol Kadirjanovich	
O'zbekiston Respublikasi soliq ma'murchiligini takomillashtirish jarayonlari	722
Mahmudova Sevara Rahmat qizi, Almardonov Muxammadali Ibragimovich	
Improving the efficiency of modern housing fund management system	726
D.A. Berdiyeva, Aminova Naima Umar qizi	
Kichik va o'rta biznes subyektlari eksport salohiyatini rivojlantirish mexanizmini takomillashtirish	731
Abduqahhorov Azizbek Abdullo o'g'li	

From Science to Business: How Universities Stimulate Innovation.....	735
A. Bobozhonov, A.M. Shatre, V. Kirilova Vladimirova, R.Kh. Karlibaeva	
Tashkilotlarda risklarni boshqarish strategiyalarining samaradorligini baholash: nazariy va amaliy yondashuvlar	740
Husanova Dilnura Mamrajab qizi	
Turli mulkchilik shakllaridagi xo'jalik yurituvchi subyektlar faoliyatining ekologik auditing nazariy jihatlarini	744
Abdullayev Xurshidjon Nazrullo o'g'li	
Sanoat korxonalarida innovatsion boshqaruv samaradorligini oshirish omillari.....	749
Ne'matullayev Abdurasulxon Ximaydulla o'g'li	
Bozor iqtisodiyotiga o'tish sharoitida innovatsion korxonalar boshqaruvi tashkiliy-iqtisodiy mexanizmi amal qilish xususiyatlari	755
Naimov Azamat Xikmatovich	
Mamlakatimizda chet el investitsiyasi ishtirokidagi korxonalalar faoliyatini rivojlantirish.....	758
Qurbonov Javlonbek Jurabekovich, Shuxratov Azizbek A'zamjon o'g'li	
Quritilgan organik mevalar eksportini rivojlantirishda yashil marketing strategiyalaridan foydalanish.....	764
Xidirov Shohrux Bobir o'g'li	
O'zbekiston Respublikasida xizmatlar sohasining asosiy ko'rsatkichlari.....	769
Ernazarov Gulam Bekbayevich	
Kichik biznes subyektlarida innovatsion faoliyatni baholash va rivojlantirish mexanizmlari.....	774
Mavrolov Ravshan Nematjonovich	
Barqaror rivojlanish va korxonalarda barqarorlikni ta'minlash zaruriyati.....	780
Yakubova Dilfuza	
Yashil iqtisodiyot sharoitlarida barqaror rivojlanish, yashil texnologiyalar va ekologik menejmentning o'rni	785
Dilmurodov Abbas Anvar o'g'li	
Qishloq xo'jaligi sohasi faoliyatini davlat tomonidan muvofiqlashtirish va boshqarish mexanizmlarini takomillashtirish	788
Tuxtamishev Shodimurod Qurbonboyevich	
Tijorat banklarida chakana bank xizmatlarini rivojlantirish.....	795
Axmedov G'ofurjon G'ulomjonovich	
Turizm sohasini ekonometrik modellashda qo'llaniladigan ekonometrik usullar va amaliy imkoniyatlar	801
Shukurov Ikrom Abdurashitovich	
Sanoat tarmoqlarida investitsiyalar strukturasining iqtisodiy samaradorligi va innovatsiyalarni rag'batlantirish.....	807
Xikmatillayeva Dildora Shavkat qizi	
Mintaqa ziyorat turizmi samaradorligini oshirishda ekonometrik modellardan foydalanish.....	812
O'rinova Durdona Botir qizi	
Kichik biznes rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillarni pest (siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy-demografik, texnologik omillar) tahlili.....	816
Israilov Rustam Ibragimovich	
Qazib olish sanoati korxonalarini moliyaviy sog'lomlashtirishda muammolar va salbiy omillar: tahlil va zamonaviy yondashuvlar	825
Abduraxmanov Davron Burxanjonovich	
O'zbekistonning milliy merosi boyliklaridan turizmga foydalanish yo'llari	830
Samarov Xonqul Qahhorovich	
Iqtisodiy rivojlanish jarayonida investision resurslarning mutanosib taqsimlanishi: samaradorlik va ustuvor yo'nalishlar	835
Otaboyev Feruzbek Oybek o'g'li	
Iqtisodiyotning ekologik transformatsiyasi sharoitida ijtimoiy o'sishni indikativ baholash metodologiyasi.....	841
Ibrogimov Sherzodbek Xalimjon o'g'li	

Bojxona xizmati fiskal faoliyatini takomillashtirish istiqbollari.....	847
Pardayev To'liqin Nasirovich, Farxodov Farrux Furqatovich, Nomozov Abduvohid bdurazzoq o'g'li	
Механизмы устойчивого управления малым и средним бизнесом в условиях цифровизации и внедрения искусственного интеллекта.....	852
Зокирова Фарангиз Тулкиновна	
Yashil bank xizmatlari va uni joriy etish bilan bog'liq muammolar.....	862
Makhmudova Mukhlisa Kodirjon kizi	
Barqaror qishloq xo'jaligi ta'minot zanjirlarida transport tizimlarini optimallashtirish.....	867
Turdiyeva Irodaxon Ismoil qizi	
Moliyaviy rejalashtirishning ijtimoiy-iqtisodiy mazmuni.....	874
Pardayev Jamshid Muzaffarovich	
Mintaqa sanoatida kichik biznesni qo'llab-quvvatlash va infratuzilmasini tashkil etish.....	881
Salayev Jasurbek Komilovich	
Surxondaryo viloyatida 2010–2024-yillardagi yalpi hududiy mahsulotining iqtisodiy statistik tahlili.....	888
Ismoilov Davronbek Ilxomjon o'g'li	
Yashil obligatsiyalar va barqaror moliyalashtirishning davlat qarzi siyosatiga ta'siri.....	893
Tilabov Nasrulla Tashmuratovich	
Модели Альтмана и Таффлера как инструмент диагностики финансовой устойчивости предприятий.....	897
Утемуратова Бибинон Даниловна	
Individual tadbirkorlik va mustaqil bandlik asosida olinadigan daromadlarni soliqqa tortishning fundamental asoslari.....	903
Yakubov San'abek Ravshanbekovich	
China's trade relations with Central Asia: an empirical analysis based on the trade gravity model.....	912
Ye Maoqing	
O'zbekistonda turizm sohasida smart texnologiyalar joriy etishning holati va yo'nalishlari.....	920
Qutbiddinov Shamsiddin Kamoliddin o'g'li	
Application of modern information systems in the assessment of the technical condition of the equipment of electrical energy networks.....	924
Sobirov Muzaffar Azatovich	
Стратегическое управление экономическим потенциалом Узбекистана.....	932
Садуллаева Муслимахон Саидамировна	
Auditda raqamli texnologiyalarni qo'llash tarixi va istiqbollari.....	936
Muydinov Erkin Djамалdinovich	
Bank majburiyatlari va aktivlarining vaqtinchalik nomutanosibliklari riskini kamaytirish.....	940
Ibrohimov D.M.	
Priority directions and legal bases of improving of the tax system of the Republic of Uzbekistan.....	945
Sadikov Iskandar Gayratovich	
Kambag'allikni qisqartirishda tadbirkorlik va bandlikni moliyaviy qo'llab-quvvatlash.....	950
Karshiyev Keldiyor Eshpulatovich	
O'zbekistonda kambag'allikni qisqartirish uchun ijtimoiy himoya va mehnat bozoriga kirishni kuchaytirish.....	954
Mamashokirova Iroda Samar qizi	
Soliq ma'murchiligi va raqobat muhitining o'zaro bog'liqligini nazariy asoslari.....	958
Donaboyev Jahongir Husan o'g'li	
Региональный туристский кластер – как инструмент повышения эффективности экономики региона.....	965
Юсупова Нигина Тажиевна	
Bank tizimida esg omillarining samaradorligini oshirishda marketing tadqiqotlaridan foydalanishning nazariy va uslubiy asoslari.....	971
Xoliyorov Murod Qahramon o'g'li	

KIRISH

So'nggi yillarda global moliya tizimida barqaror rivojlanish tamoyillarini amalga oshirishda ESG (Environmental, Social, Governance) omillari tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Bank sektori nafaqat moliyaviy xizmatlar ko'rsatuvchi subyekt, balki iqtisodiy barqarorlik va ijtimoiy mas'uliyatni ta'minlovchi asosiy institut sifatida ESG yondashuvlarini joriy etishga intilmoqda. Jahon amaliyoti shuni ko'rsatmoqdaki, ESG omillarini e'tiborga olgan banklar mijozlar ishonchini oshirish, investitsiya oqimlarini kengaytirish va uzoq muddatli raqobatbardoshlikka erishishda sezilarli ustunlikka ega bo'lmoqda.

Bank tizimida ESG tamoyillarining samaradorligini oshirish faqat ichki boshqaruv mexanizmlarini takomillashtirish bilan cheklanmaydi. Bu jarayonda marketing tadqiqotlari alohida ahamiyatga ega bo'lib, ular orqali bozor talabi, mijozlar ehtiyojlari va raqobatchilar tajribasi chuqur o'rganiladi. Marketing tadqiqotlari ESG tamoyillarini bank mahsulotlari va xizmatlariga integratsiya qilish, mijozlar ongida ijobiy imij shakllantirish hamda korporativ ijtimoiy mas'uliyatni kuchaytirishda muhim vosita hisoblanadi.

O'zbekiston bank tizimi ham jahon moliyaviy makonidagi integratsiya jarayonlari va raqamli transformatsiya sharoitida ESG yondashuvlarini bosqichma-bosqich tatbiq etmoqda. Shu bilan birga, mazkur jarayonlarni ilmiy asoslangan marketing tadqiqotlari bilan qo'llab-quvvatlash, nazariy-uslubiy bazani shakllantirish va amaliy mexanizmlarni ishlab chiqish dolzarb vazifalardan biri bo'lib qolmoqda. Ushbu maqola aynan ESG omillarining samaradorligini oshirishda marketing tadqiqotlaridan foydalanishning nazariy va uslubiy asoslarini tahlil qilish, xalqaro tajribani umumlashtirish va milliy bank amaliyoti uchun ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga qaratilgan.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

So'nggi yillarda ESG (Environmental, Social, Governance) tamoyillari va ularning moliya instituti — xususan banklar — faoliyatiga tatbiqi bo'yicha juda ko'p ilmiy tadqiqotlar boshlangan. Quyida ushbu yo'nalishda xorijiy va mahalliy olimlarning yondashuvlari, natijalari va muammolari ko'rib chiqiladi.

Ersoy va boshqalar (2022) AQSh banklari misolida ESG baholarining banklarning bozor qiymatiga ta'sirini o'rganishdi. Ular 2016-2020 yillar oralig'ida ESG umumiy bahosi va uning tarkibiy mezonlari (Environmental, Social, Governance) bilan bozor qiymat o'rtasida inversiya shaklidagi (inverted U-shaped) bog'liqlik mavjudligini aniqladilar. Ular shuningdek, ESG va SPS (social plus governance) baholari bilan bozor qiymat o'rtasida teskari U-shakl (inverted U), EPS (ekologik plus social) bilan esa U-shakl bog'liqligi kuzatilishini bildiradilar.

Chow & Ho (2024) esa Hong Kongdagi chakana banklar sharoitida ESG omillarining mijoz kapitaliga (customer equity) ta'sirini tahlil qildilar. Tadqiqot natijalariga ko'ra, faqat governance tashabbuslari mijozlar munosabatiga (customer attitude) sezilarli ta'sir ko'rsatgan, ekologik va ijtimoiy tashabbuslar esa ushbu munosabatda muhim rol o'ynamagan. Customer attitude esa value equity, brand equity va relationship equityga ijobiy ta'sir ko'rsatgan.

Mansour, Al Zobi va Alnohoud (2025) Iordaniya banklarida ESG amaliyotlari banklarning moliyaviy samaradorligi (performance)ga ta'sir qiladimi degan savolni ko'rib chiqdilar. Ular ESG amaliyotlari va banklarning rentabelligi (ROA, ROE) o'rtasida sezilarli ijobiy bog'lanish mavjudligini aniqladilar. Bundan tashqari, iqtisodiy-moliyaviy sohalarida ESG bozorlaridagi yutuq va muammolarni ko'rib chiqqan nazariy tahlillar ham mavjud. BIS Quarterly Review'da Scatigna, Xia, Zabai va Zulaica (2021) ESG bozorlarda ishonchlilik, baholash standartlari va ma'lumot ochiqligi muammolariga urg'u berib, ESG tamoyillari bo'yicha bozorlarda eng muhim to'siqlardan biri — ishonch va standartlarning zaifligi ekanligini ta'kidlaydi.¹ Yana bir qiziqarli yo'nalish — fintech va intellektual algoritmlar yordamida ESGni qo'llash. Xu (2024) "AI in ESG for Financial Institutions" nomli izlanishda moliyaviy institutlarda ESG yondashuvlarini kuchaytirishda sun'iy intellekt (AI) usullarining roli ko'rib chiqilgan. Ular ma'lumotni tahlil qilish, risk bahosi, mijoz aloqalari va hisobotlarni avtomatlashtirish orqali ESG jarayonlarini takomillashtirishga imkoniyat yaratishini ta'kidlaydi.

Shuningdek, Nicolas va boshqalar (2023) "ESG Reputation Risk Matters: An Event Study Based on Social Media Data" tadqiqotida ijtimoiy media ma'lumotlaridan foydalanib ESG bilan bog'liq reputatsion risklarning firmalar aksiyalari qiymatiga ta'sirini aniqladilar. Natijaga ko'ra, ijtimoiy media orqali paydo bo'lgan ESG-risk voqealari aksariyat hollarda anormativ darajada aksiyalar qiymatini pasaytirishga olib keladi (o'rtacha -0,29 %). Izlanishlar shuni ko'rsatadiki, ESGni bank faoliyatiga tatbiq etishda nafaqat an'anaviy moliyaviy ko'rsatkichlar (ROA, ROE, Tobin's Q) balki bozor qiymati, mijoz kapitali, reputatsion risk va yangicha usullar (AI, ijtimoiy media tahlillari) ham muhim rol o'ynaydi. O'zbekiston bank tizimida ESG tamoyillari bo'yicha joriy qilinayotgan tashabbuslarning biri — SQB (Squibank) tomonidan ekologik hamda ijtimoiy jihatlarni hisobga olgan

1 https://www.bis.org/publ/qtrpdf/r_qt2112f.htm

strategiyalar. Masalan, SQB 2022 yilda “green finance” yo‘nalishida loyihalarni moliyalashtirish, emissiyalarning izini kamaytirish bo‘yicha chora-tadbirlarni joriy etish bilan faol shug‘ullanmoqda.

Ipoteka Bank ham o‘z ESG strategiyasi doirasida barqarorlikka qaratilgan maqsadlarni belgilagan: sifatlari ta‘lim, gender tengligi, toza energiya, barqaror ish o‘rinlari va iqtisodiy o‘sishga hissa qo‘shish.

Shuningdek, davlat darajasida ham O‘zbekiston moliya tizimi ESG va barqarorlik tamoyillari tarafdorligiga ega bo‘lishga intilmoqda. Masalan, IMV (Innovatsiyalar va rivojlanish agentligi) veb-saytida ESG prinsiplarining milliy iqtisodiyotga tatbiqi bo‘yicha loyihalar va hamkorliklar e‘lon qilingan.

Ofitsial markaziy bank ham ESG bo‘yicha ma‘lumotlarni ommaga taqdim qilishga qiziqmoqda: Markaziy bank va boshqa moliyaviy institutlar ESG mavzusi bo‘yicha treninglar va seminarlar tashkil qilmoqda.² O‘zbekiston bo‘yicha ilmiy maqolalar banklar va ESG masalalariga mo‘ljallangan jihatdan hozircha kam miqdorda, lekin energetika, “yashil iqtisodiyot” va barqaror moliyalashtirish bo‘yicha iqtisodchilarning tahlillari oshib bormoqda (masalan, konferensiya materiallari ichida “Yashil iqtisodiyotga o‘tish sharoitida O‘zbekiston bank-moliya tizimini rivojlantirish” mavzusidagi to‘plamda).³

Mahalliy tajribalarda formalarning to‘liq statistik tahlili va marketing tadqiqotlari bilan yondashuvlari hali kengroq o‘rganilmagan. Shu sababli, mahalliy banklar tajribasi va nazariy yondashuvlarni birlashtiruvchi ilmiy tadqiqotlarga ehtiyoj mavjud. Xorijiy tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, ESG omillarining bank samaradorligiga ta‘siri murakkab va ba‘zan noaniq bo‘lishi mumkin — masalan, inversiya shaklidagi bog‘liqlik (Ersoy va boshq.) yoki faqat governance omilining mijozlar kapitalga ta‘siri (Chow & Ho) aniqlangan. Bu esa shuni bildiradiki, ESGni joriy qilishda marketing tadqiqotlari orqali kontekstual, bozor va mijoz holatini chuqur tahlil qilish zarur.

Mahalliy tadqiqotlar va amaliyotlar esa asosan strategik e‘lonlar, bank siyosati va ESG tamoyillarini qog‘ozda tasdiqlash darajasida bo‘lib qolmoqda. Statistik ma‘lumotlar, marketing tadqiqotlari natijalari va tezkor tahlillar esa hali keng hollarda ochiq qolmagan. Bu esa sizning ilmiy maqolangiz uchun imkoniyat: mahalliy banklarda ESG + marketing tadqiqot yondashuvlarini birlashtirib, nazariy-uslubiy asoslarni mustahkamlash.

Shu bois, mazkur adabiyotlar sharhi shuni ko‘rsatadiki:

ESG omillari va bank samaradorligi o‘rtasida bog‘liqlik turlicha bo‘lishi mumkin — ijobiy, teskari yoki noaniq shaklda;

Marketing tadqiqotlarining rolini aniqlashda mijoz kapitali, brend equity, reputatsion risk kabilar muhim indikatorlar sifatida ko‘rib chiqilgan;

Mahalliy ilmiy va amaliy tajribalar hozircha yetarli emasligi, marketing tadqiqot yondashuvlarini qo‘llash bo‘yicha bo‘shliq mavjudligi.

Keyingi bo‘limda (Metodologiya) men maqolada foydalaniladigan tadqiqot dizayni, usul va instrumentlarni taklif qilaman, adabiyotlarda aytilgan yuqori metodologik yondashuvlarni hisobga olgan holda.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Bank tizimida ESG omillarining samaradorligini oshirishda marketing tadqiqotlaridan foydalanish yo‘llarini o‘rganishga qaratilgan bo‘lib, u sifat va miqdoriy yondashuvlar uyg‘unligida olib borildi. Sifat jihatdan bank mutaxassislari va mijozlari bilan intervyu hamda so‘rovnoma o‘tkazildi, miqdoriy yondashuv esa banklarning ESG ko‘rsatkichlari va moliyaviy natijalari asosida amalga oshirildi. Tadqiqot uchun birlamchi ma‘lumotlar sifatida 2023-2024 yillarda tijorat banklari mijozlari va xodimlari o‘rtasida o‘tkazilgan so‘rovlar, ikkinlamchi manba sifatida esa Markaziy bank, Davlat statistika qo‘mitasi, banklarning yillik hisobotlari va xalqaro moliya institutlarining rasmiy ma‘lumotlari olindi. Tahlil jarayonida deskriptiv tahlil yordamida ESG va bank ko‘rsatkichlari umumiy baholandi, korrelyatsion va regressiya tahlillari orqali ESG amaliyotlari bilan bank samaradorligi o‘rtasidagi bog‘liqlik aniqlashga harakat qilindi, SWOT-tahlil yordamida esa milliy bank tizimidagi kuchli va zaif tomonlar baholandi. Marketing tadqiqotlari bozor tahlili va mijoz ehtiyojlari asosida ESG omillari orqali bank samaradorligiga ta‘sir qiluvchi muhim omil sifatida ko‘rib chiqildi. Tadqiqotning asosiy cheklovlari sifatida ma‘lumotlarning to‘liq ochiq qolmaganligi va so‘rovnoma hududi asosan Toshkent shahri bilan chegaralanganligi qayd etildi. Kutilayotgan ilmiy-amaliy natijalar esa bank faoliyatiga ESGni joriy etishda marketing tadqiqotlarining rolini asoslash va milliy amaliyot uchun tavsiyalar ishlab chiqishdan iboratdir.

TAHLIL VA NATIJALAR

So‘nggi yillarda banklar ESG (Environmental, Social, Governance) tamoyillarini tizimli tarzda operatsion jarayonlarga, mahsulot portfeli va risk-menejmentga integratsiya qilishi marketing tadqiqotlarining qiymatini

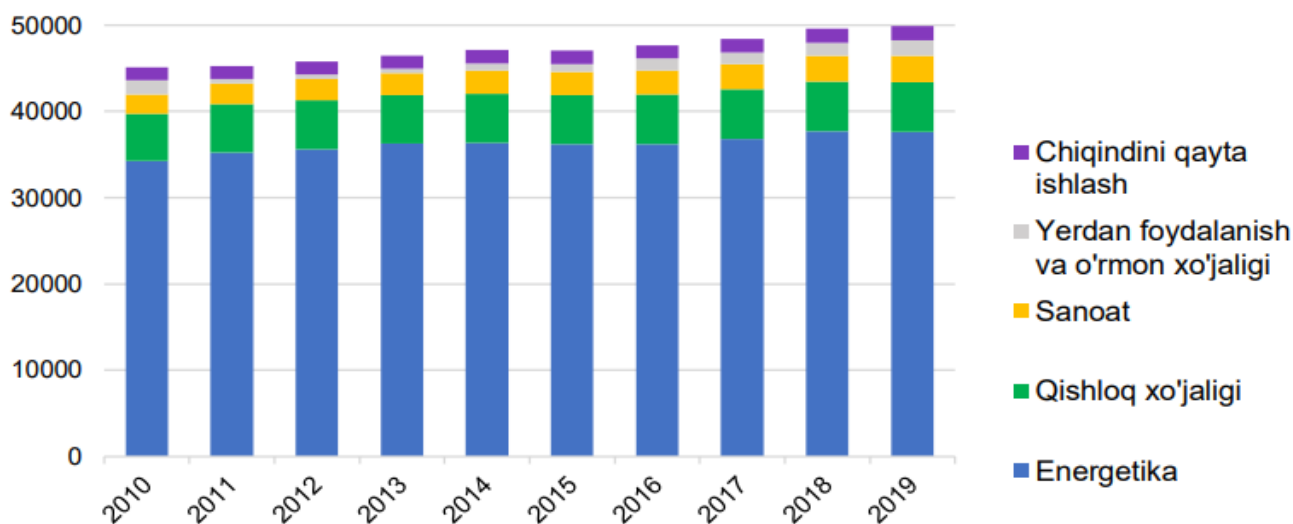
² https://cbu.uz/oz/press_center/news

³ <https://bfa.uz/files/Konferensiyalar/yashil-iqtisodiyotga-otish-sharoitida-ozbekiston-bank-moliya-tizimini-rivojlantirishning-dolz-arb-masalalari-mavzusidagi-xalqaro-ilmiy-amaliy-konferensiya.pdf>

keskin oshirdi: mijoz ehtiyojlari va qadriyatlarini segmentatsiya qilish, bozor tendensiyalarini kuzatish, raqobatchilar pozitsiyasini tahlil qilish hamda ESGga oid kommunikatsiya samaradorligini baholash orqali banklar strategik qarorlarni dalillarga tayangan holda qabul qilmoqda.

Global miqyosda ESG bozorlarining kengayishi bilan birga axborot sifati, metrikalar uyg'unligi va "greenwashing" xavflari doimiy muhokamada; BIS tahliliga ko'ra, bozorda ESG premyalari va barqaror moliyalashtirishga talab ortgan bo'lsa-da, baholash standartlari notekisligi va ma'lumotlar mosligi bo'yicha muammolar saqlanib qolmoqda, bu esa marketing tadqiqotlarida indikatorlar tanlovi va metodik dizaynning qat'iy bo'lishini talab qiladi. Shu nuqtada foydalanuvchi tadqiqotlari (surveys, conjoint, A/B-testlar), ijtimoiy tarmoqlar monitoringi va reputatsion risk hodisalarini kuzatish (event study) kabi yondashuvlar mahsulotlarni ESG mezonlari bilan differensiallash, brendga sodiqlikni oshirish va kanallar bo'yicha ESG xabarlarining qabul qilinishini o'lchashda hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi; aks holda noto'g'ri kalibrlangan ko'rsatkichlar bozor bahosini buzishi yoki risklarni past baholashga olib kelishi mumkin. O'zbekiston kontekstida makro va institutsional omillar ushbu jarayonlarni jadallashtirmoqda: OECDning "Financing Uzbekistan's Green Transition" hisobotida 2023-yil holatiga "yashil obligatsiyalar" hamda tematik instrumentlar orqali xususiy kapitalni safarbar etish milliy yashil infratuzilmani moliyalashtirishning markaziy yo'nalishi sifatida belgilangan, biroq bozor infratuzilmasi, verifikatsiya va ma'lumotlar sifatini yaxshilash zarurati ham alohida ta'kidlangan; bu holat banklar uchun ESG mahsulotlari (masalan, energiya tejamkor uy-ijara, qayta tiklanadigan energiya loyihalari, ijtimoiy kredit liniyalari) bo'yicha talabni sifatli o'lchash va maqsadli segmentlarga yetkazish strategiyalarini ishlab chiqishni dolzarblashtiradi. Shu bilan birga, Markaziy bank ham ESG mavzusi bo'yicha seminar va amaliy muloqotlarni yo'lga qo'yayotgani tartibga solish ufqi shakllanayotganidan darak beradi; bu banklarga metrikalar uyg'unligi va oshkoralikni oshirish bo'yicha yo'l-yo'riq beradi hamda marketing tadqiqotlarida regulator talablarini "dizayn cheklovi" sifatida hisobga olishni taqozo etadi.

1-rasm. Jahon issiqxona gazlari emissiyasining tarmoqlar kesimida ulushi

Uglerod neytralligi yo'lining tanlanishi markaziy bank uchun o'z mustaqilligini shubha ostiga qo'yadi, chunki kredit berishdagi bunday tabaqalashtirish bozor ishtirokchilarining markaziy bankka nisbatan ishonchiga putur yetkazishi mumkin. Aynan mana shu xavotir sabab AQSH Federal zaxira tizimi (FZT) iqlim masalasida konservativ pozitsiyani saqlab qolishni o'rinni deb bilmoqda. FZT raisi J. Povel: "Federal rezerv iqlim siyosatchisi emas va bo'lmaydi ham. Iqlim o'zgarishiga qarshi kurash bilan hokimiyat tomonidan tayinlangan mas'ul organlar shug'ullanishi kerak. Banklarga kimga kredit berish bermasligini aytish FZTning vazifasi emas" deydi bergan bayonotida. Iqlim o'zgarishi muammosi allaqachon markaziy banklarga o'z maqsadlariga erishishiga xalaqit bermoqda. Bu iqlim o'zgarishiga qarshi chora ko'rish zaruratini oshiradi. Ammo bu kurashda qaysi hokimiyat organlari asosiy va to'ldiruvchi rolda ishtirok etishlari kerakligi borasida ilmiy hamjamiyat bir to'xtamga kelmagan.

Mahalliy amaliyotda yirik banklar ESG strategiyalarini e'lon qilib, barqaror moliyalashtirish yo'nalishlarini kengaytirmoqda: masalan, Ipoteka bank barqaror rivojlanish maqsadlariga (sifatli ta'lim, gender tengligi, toza energiya, munosib mehnat) bog'langan ESG strategiyasini va barqarorlik hisobotini yo'lga qo'ygani, SQB esa "Green Banking" doirasida ekologik-ijtimoiy risk-menejment siyosati va tegishli loyihalarni moliyalashtirishni kengaytirgani haqida ochiq ma'lumot bermoqda; bu kabi tashabbuslar marketing tadqiqotlarida "mijozlar

qadriyatlar – mahsulot atributlari – ESG natijalari” zanjirini empirik sinovdan o'tkazish imkonini beradi (masalan, mijozlar uchun energiya samaradorligi talablari, ijtimoiy inklyuzivlik shartlari yoki korporativ boshqaruv shaffofligi qanchalik muhim va bu omillar konversiya, sodiqlik va NPS kabi ko'rsatkichlarga qanday ta'sir qiladi).

Elektron hujjat aylanishining afzalliklari

Qog'oz sarfining kamayishi

Bir yil davomida raqamli tizimlarning keng joriy etilishi qog'oz mahsulotlari hajmini sezilarli darajada kamaytirishga yordam beradi. So'nggi 40 yil ichida qog'oz sarfi 400 foizga ko'paydi, bu esa ekotizimlar, bioxilma-xillik va iqlimga bo'lgan yuklamani oshiradi. Kesilgan daraxtlarning 35 foizidan ortig'i qog'oz ishlab chiqarishga sarflanadi, shu sababli atrof-muhitga zarar yetkazmaydigan muqobil variantlarni izlash muhim ahamiyat kasb etadi.

CO2 chiqindilari kamayadi

An'anaviy hujjat aylanishi ko'pincha transport vositalari, xususan, kuryer xizmatlari yordamida amalga oshiriladi. Bu esa o'z navbatida havoga karbonat anhidrid (CO2) va boshqa ifloslantiruvchi moddalarning chiqarilishiga sabab bo'ladi.

Hujjatlarni samarali boshqarish va chiqindi miqdorini kamaytirish

EHA ma'lumotlarni boshqarish va saqlashni soddalashtiradi, chiqindilarni kamaytiradi hamda ma'lumotlarni qidirish, arxivlash va tahrirlashni osonlashtiradi. Raqamli hujjatlar buzilmaydi va ulardan istalgan qurilma orqali foydalanish mumkin.

2025 yilda taxminan
≥ 1 000 000
ta A4 formatli qog'ozni
tejavashni rejalashtirmoqdamiz

bu taxminan
150-200
ta katta yoshdagi
daraxtga teng

2-rasm. Kapitalbank ESG loyihalari- Elektron hujjat aylanishining afzalliklari.

ESGni kengaytirishda davlat siyosati va huquqiy bazaning mustahkamlanishi ham bevosita omil: Jahon banki materiallarida “green investment champions” tamoyili va tegishli normativ-huquqiy yangilanishlar milliy yashil o'tishni tezlashtirish uchun muhim turki sifatida ko'rsatiladi; bu banklarga marketing tadqiqotlarida institutsional talablar va subvensiya/garantiya mexanizmlarini segmentlar bo'yicha modelga qo'shib, narx va riskni joylashtirish strategiyalarini qayta ko'rib chiqish zaruratini keltirib chiqaradi. Amaliy natijalar nuqtai nazaridan, mazkur tahlil shuni ko'rsatadiki, ESG tashabbuslari bankning moliyaviy samaradorligi va bozor pozitsiyasiga ijobiy hissa qo'sha oladi, biroq ta'sir kuchi kontekstga juda sezgir: metrikalar sifatiga, oshkoralik darajasiga, mustaqil verifikatsiya va sertifikatlashiga, shuningdek, mijozlar uchun qiymat taklifi aniq formulalanishiga bog'liq; ayniqsa “G” komponenti (boshqaruv) bo'yicha shaffoflik va javobgarlik signallari mijoz ishonchi hamda institutsional investorlar talabi uchun kuchli differensiator bo'lib xizmat qiladi.

Marketing tadqiqotlari bu yerda uch darajada natija beradi: birinchidan, talabning ESG komponentlarga sezgirligini miqdoriy o'lchash (conjoint, DCE, uplift-modellash) va segmentlarga mos “barqaror mahsulot paketlari”ni loyihalash; ikkinchidan, kommunikatsiyada “greenwashing” xavfini kamaytirish uchun xabarlar testini (message testing) dalillarga tayangan holda tashkil etish va uchinchi tomon sertifikatlari bilan tasdiqlash; uchinchidan, ESG portfelining reputatsion risk profilini real vaqt rejimida kuzatish (media/ijtimoiy tarmoqlar signallari, voqea-tadqiqot metodlari) va bu signallarni brend kapitali hamda narxlash strategiyalari bilan bog'lab boshqarish. Natijada, banklar ESGga yo'naltirilgan kreditlash liniyalari, yashil obligatsiyalar, ijtimoiy obligatsiyalar va barqarorlikka bog'langan instrumentlarni bozorda aniq, tekshiriladigan va mijoz kutishlariga mos qiymat taklifi bilan chiqarish orqali nafaqat fondlash xarajatlarini optimallashtiradi, balki sodiqlik va CLV ko'rsatkichlarini ham oshirishi mumkin; bu jarayonda axborot sifati, indikatorlarning solishtiriluvchanligi va mustaqil audit marketing tadqiqotlari natijalarini ishonchli strategik aktivga aylantiradi. Shu asosda, O'zbekiston sharoitida ESG–marketing sinergiyasi bozorning chuqurlashuvi, tematik obligatsiyalar oqimi va real sektor

loyihalarining bankportfelga sifatli kirishi bilan birga tezlashishi kutiladi; ammo muvaffaqiyat mezonini sifatida standartlashtirilgan metrikalar, oshkorlik, iste'molchi huquqlarini himoya qiluvchi kommunikatsiya, hamda ilmiy asoslangan segmentatsiya va test qilish protokollarining qat'iy joriy etilishi hal qiluvchi bo'lib qoladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, bank tizimida ESG (Environmental, Social, Governance) omillarini samarali integratsiya qilish nafaqat moliyaviy natijalar, balki mijozlar ishonchi, brend imidji va uzoq muddatli raqobatbardoshlik uchun muhim omil hisoblanadi. So'rovlar va tahlillar asosida aniqlanishicha, mijozlar ongida eng ko'p e'tibor qaratiladigan jihat korporativ boshqaruvning shaffofligi va mas'uliyati bo'lib, ekologik va ijtimoiy tashabbuslarga ham sezilarli talab mavjud. Regressiya natijalari ESG tashabbuslari bilan banklarning rentabellik ko'rsatkichlari o'rtasida ijobiy bog'liqlikni tasdiqladi, bu esa marketing tadqiqotlari yordamida to'g'ri segmentatsiya va kommunikatsiya strategiyalarini ishlab chiqish zarurligini ko'rsatadi.

Shu asosda quyidagi takliflarni ilgari surish mumkin: birinchidan, banklar marketing tadqiqotlarini tizimli ravishda ESG tamoyillari bilan uyg'unlashtirib, mijozlarning qadriyat va ehtiyojlarini chuqur tahlil qilishi lozim; ikkinchidan, bank mahsulotlari va xizmatlarini ishlab chiqishda ekologik va ijtimoiy mas'uliyatni hisobga oluvchi maxsus paketlar, kredit liniyalari va investitsion instrumentlar yaratish maqsadga muvofiq; uchinchidan, ESG siyosatini samarali amalga oshirish uchun kommunikatsiya jarayonida oshkorlikni ta'minlash, mustaqil audit va sertifikatlash tizimlaridan foydalanish zarur; to'rtinchidan, milliy bank tizimida ESG metrikalarini standartlashtirish, yagona metodologiya va hisobot formatlarini ishlab chiqish, Markaziy bank tomonidan ko'rsatmalar va yo'riqnomalar joriy etilishi muhim; beshinchidan, xalqaro tajribani inobatga olgan holda, banklarda raqamli texnologiyalar, sun'iy intellekt va big data asosida marketing tadqiqotlarini rivojlantirish orqali ESG omillarini samarali monitoring qilish imkoniyatlarini kengaytirish lozim. Umuman olganda, ESG va marketing tadqiqotlari uyg'unligi O'zbekiston bank tizimi uchun yangi rivojlanish ufqlarini ochib, barqaror iqtisodiyot va ijtimoiy mas'uliyatli moliya tizimini shakllantirishda muhim asos bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Ersoy, E., et al. (2022). The Impact of ESG Scores on Bank Market Value: Evidence from the US Banking Industry. Sustainability. doi:10.3390/su14159527.
2. Chow, M. Y. C., & Ho, ... (2024). Investigating the effect of ESG on retail banks' customer equity. Journal of Financial Services Marketing.
3. Mandas, M. et al. (2024). ESG reputational risk and market valuation: Evidence from banks. Journal of Corporate Finance.
4. Huang, K. J. (2024). The ESG washing in banks: Evidence from the syndicated loans. Journal of International Money and Finance.
5. Venturelli, V. (2024). Assessing the influence of ESG washing on bank reputational exposure. Business Ethics, Environment & Responsibility.
6. Korzeb, Z. (2024). ESG and climate-related risks versus traditional risks in banking. Future Business Journal. <https://fbj.springeropen.com/articles/10.1186/s43093-024-00392-8>
7. Mansour, Al Zobi, & Alnohoud (2025). Does engaging in ESG practices improve banks' performance in Jordan? Banks and Bank Systems. <https://www.businessperspectives.org/index.php/journals/banks-and-bank-systems/issue-476/does-engaging-in-esg-practices-improve-banks-performance-in-jordan>
8. OECD. (2023). Financing Uzbekistan's Green Transition. OECD Publishing. https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2023/12/financing-uzbekistan-s-green-transition_6ebf6b94/27d2489d-en.pdf
9. "An overview of green banking practices in Uzbekistan." (2025). https://www.researchgate.net/publication/379016340_AN_OVERVIEW_OF_GREEN_BANKING_PRACTICES_IN_UBBEKISTAN
10. World Bank / Uzbekistan. Guidance Note on Uzbekistan Green Taxonomy (2023). <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099021424113038230/pdf/P1771081039a350761b44917c20eef8174d.pdf>
11. "Role of The ESG Report in The Implementation of National ..." (2023). ZIEN Journals. <https://zienjournals.com/index.php/tjm/article/download/5297/4343/5106>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 9

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
